

מעלת השמחה בעבודת ה'

[פרשת כי-תבוא (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

התוכחה האיומה המפורטת בפרשתנו (והיא 98 קללות, כפולה מ-49 שנאמרו בפרשת בחוקותי) מושרשת בסיבה אחת עקרונית. "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל'. (דברים כח, מז).
כבר שאלו, כיון ש"מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה" (אבות, ד') איך נכשלו ישראל כל כך להתרחק מהקב"ה? והאריז"ל מסביר כי הם אמנם קיימו את כל המצוות, אבל הם הזניחו מלקיימם "בשמחה", וע"י זה הדרדרו מרע לרע-יותר עד שהחסירו גם כן מעצם קיומם של כל מצוות עשה. ומזה נמשכו "עבירה גוררת עבירה" לעבור גם על מצוות לא תעשה. הרי לפנינו כי שורש כל הרעות התחיל במה שעשו את כל המצוות, אבל מבלעדי השמחה.

א. מה היא דרגת השמחה שהיהודי צריך לקיים בה את המצוות?

"יחשוב בְּשִׂיכְלוֹ כאילו בעשותו אותה המצוה ירויח אלף אלפים דינרי זהב ויהיה שמח בעשותו אותה המצוה בשמחה שאין לה קץ מלב ומנפש ובחשק גדול כאילו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דינרי זהב וזה סוד הפסוק 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל'". וזה יורה על היות אמונת בטחונו בבורא ית' בתכלית האחרון, יותר משאם היה השכר מזומן לפניו בפועל. וכפי גודל שמחתו באמת ובטוב לבב פנימי, כך יזכה לקבל אור עליון. ואם יתמיד בזה אין ספק שישרה עליו רוח הקודש". (אריז"ל, "שער המצוות", דף ב', ומכאן הועתק ל"משנה ברורה", סיי תרסט ס"ק יא).

מפרש "פלא יועץ" (ערך 'שמחה') שהפסוק אומר "תחת אשר לא עבדת... 'מרוב כל' (=מ"ם ההפרש), כלומר לשמוח בטוב לב יותר מאשר רוב כל.

ב. חז"ל העידו שודאי כך הוא, ששכינה שורה על אותו האדם שמתמלא "שמחה של מצוה". (שבת ל:) אבל מהו ההסבר הרעיוני לכך? עונה מהר"ל:

- "ע"י השמחה שהיא שלימות הנפש, ע"י שכינה שורה עליו". (ניצח ישראל, פ"כג)
 - "כי אין השכינה שורה על דבר חסר רק על השלם, ולפיכך כאשר נפשו אינו בשמחה והיא בחסרון, אין השכינה שורה". (יחידושי אגדות, א"ד). כלומר, שכינה שורה על כלי שלם. ורק כאשר האדם שמח במעשיו הטובים, אזי הוא בשלימות.
 - ולכן אמרו חז"ל ש"גדול הנהנה מיגיע כפיו יותר מירא שמים" (ברכות ח) – ומסביר מהר"ל: "כי ירא שמים מפני שהוא ירא ה' ומפחד תמיד מן הש"י אינו בטוב, כי ראוי לעבוד את הש"י בשמחה ובאהבה ולפיכך לא נאמר 'וטוב לך' גבי ירא שמים. אבל הנהנה מיגיע כפיו מפני שהוא שמח בחלקו אשר נתן לו הש"י וטוב לו בו, ראוי שיהיה בטוב". (י"דרשות, דף ע"ד בסוף "באר הגולה").
- זאת אומרת: ודאי שהאדם צריך להיות ירא שמים, רק אם אינו נהנה מיגיע כפיו כלומר שמח בחלקו, עדיין יש לו חסרון.

ג. ראש על כל מיני שמחה היא ההכרה שהאדם הוא עבדו של הקב"ה.

ממשיך מהר"ל – "כי אע"ג כי יש לאדם לנהוג הכנעה יתרה ולא יהיה לו קלות ראש, וזה מצד שהאדם הוא עלול (=נברא) ויקבל יראת העילה (=הבורא), אבל מצד זה כי הש"י נקרא עליו ושמנו ית' עליו והוא ית' עילתו, הנה שמחתו הוא בזה אשר הוא עילתו". (י"נתיבות עולם, ליצנות, פ"א).

והאריך בזה "פלא יועץ". (ערך 'שמחה'). ובלשונו המיוחדת של ר' צדוק: "ישמח במה שנוצר יהודי". (י'רסיס לילה", נג, עמ' 134-135).

וכך כתב "ספר הכוזרי": "כללו של דבר, שלשה הם יסודות עבודת האלוה ע"פ תורתנו, היראה והאהבה והשמחה... השמחה בדבר האלוה ובמצותו צריכה מחשבה וכונה... מתוך אהבתך לְמַצְוָה עליה, ותכיר מה מאד הָטִיב לך בה, וכאילו באת לביתו כְּקָרוֹא אל שולחנו ומנעמיו, ותן שבח על כך בפיך ובלבך. ואם תעלה עליזותך במצות אל מדרגת הזמר והריקוד, יהיו לך גם אלה עבודת האלהים, ואף על ידם תדבק בענין האלוהי". (ב/קטע נ'). אבל הזהיר (ריה"ל, בספרו הכוזרי הנ"ל) – "ובתנאי שיקיימן לפי השיעור שְׁנָתְנָה להם התורה, לבל תביאהו השמחה בשבתות וימים טובים למדריגה שאליה מביאים השחוק והתאוות והבטלה ולביטול תפילה בזמנה כמצווה עלינו" (ג/יא).

ובזהר (ב/צג) "כבד את ה' מהוֹנֵךְ" (משלי ג/ט), מחונך בחדוה דניגונא למחדי ליבא, דהא דא חדוה דליבא". וכן כתב רבנו יונה: "וכאשר ימצא את נפשו כי החזיקה בשמירת המצוות, יודה אל ה' יתברך ש"י... ויקבל שכר על השמחה, כי השמחה במצוות מעיקרי העבודה". (על משלי ד/סוף כא). ע"ע לשון הרמב"ם "השמחה שישמח האדם בעשיית המצוות ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב"'. (הלכות לולב ח/טו).

וכך כתב "ספר חרדים" (דף 183) – "כי כל עת ורגע שהאדם בא"י הוא מקיים מצוה זו, וידוע שעיקר שכר המצוה (היא) על השמחה הגדולה בה" עכ"ל. נוסף על כך, הרי כתבו חיד"א ("לב דוד", פ"ד ערך "גילה") וכן "נפש חיים" (רי"ח פאלאג'י, ערך "שמחה") "כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (קידושין לט:), אבל יש בעוה"ז תשלום-שכר על השמחה במצוות. ואמרו חז"ל: "יעשה אדם מצוותיה של תורה בשמחה, ותחשב לו לצדקה". (תנא"ר כט).

ד. כמה גדול הענין שהאדם יתמלא שמחה בעובדה שהוא עבד של ה'!

כבר כתב אריז"ל: "אמנם בעת שמתוודה הוידי ומפרט חטאיו, אז טוב להתעצב לבד. (=כלומר, רק אז). אבל בשאר התפילה נמשך לו נזק נפלא גדול (=עצום) ע"י עצבותו!. אבל צריך להראות לפניו ית' הכנעה גדולה באימה ויראה, אמנם תהיה בשמחה יתרה וגדולה בכל האפשר (ות), כדמיון העבד המשמש את רבו בשמחה יתרה. ואם משמשו בעצבות, עבודתו נמאסת לפניו. וכמעט שעיקר המעלה והשלימות והשגת רוח הקודש תלויה בדבר זה". ("שער הכוונות", דף ב', וע"ע "תניא" פרק כ"ו שהעצבות באה לאדם מהסט"א המשתדל להכשיל את האדם, ואפילו אם זו עצבות בגלל העבירות, זו מעצת סט"א!)

אדרבה, העובד מתוך שמחה ימשיך על עצמו מלמעלה שפע של שמחה. ואם ח"ו עובד בעצבות, יביא על עצמו סיבות נוספות שיהיה עצב. "אי איהו קיימא בעציבו יהבין ליה דינא בקבליה. חדוה דבר נש משיך לגביה חדוה אחרא עילאה" (זהר ב/קפד:). ובמיוחד בברכת המזון "כמה דאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא, הכי יהבין ליה בחדוה" (זהר ב/ריח). עיין על כך "פלא יועץ" (ערך 'שמחה')

וכך כתב הגר"א: "נשמתא ושכינתא לא שריא על אתר פגום. אבל לילית היא שריא דוקא על אתר פגום וכולה בנינא מעבירות דהן פגמים... ולכן עצבות הוא מום, דעצבון הוא לילית, יללה טחול והיא מום, וכל אשר מום בו לא יקרב למקדש. ולכן הנכנס למקדש צריך שמחה". (תיקו"ז דף סו: ד"ה דאיהי מום).

ה. כדי שהאמונה בה' תקלט יפה בנפש, חייב האדם לשמוח ממש בעבודת ה'. הרמב"ם כותב: "כי האמונה בה' והשמחה באותה האמונה, שני מצבים לא ייתכן שיסורו ולא ישתנו לעולם מכל מי שהושגו לו". (מור"נ ב/כט). כלומר, "אמונה" היא פעולה שכלית ולא די באמירת-שפתים (מור"נ א/ט) ו"שמחה" היא פעולה רגשית-לבבית. כאשר שניהם מצטרפים יחד, אזי השיג האדם ההישג המירבי.

ודבר זה מפורש בזהר (מ/לו:): על הפסוק "אנכי אֶשְׂמַח בְּה'". – שכאשר האדם שמח באמירת "שמע ישראל" מצטרפות יחד אותיות "אח" מן "אחד", וכן "שמ" מן "שמע" והרי הם ביחד "אשמח"! "כל מאן דמייחד יחודא דא בכל יומא, חדוה זמינא ליה מלעילא"! הרי ממש דברי הרמב"ם הנ"ל על צירוף האמונה עם השמחה. כי ידוע שכל עניני עוה"ז הם של שוא וריק החולפים ועוברים. רק בעבודת הקב"ה ישנה ממשות. ולכן קובע ה"חזון איש" (אגרות א/לה): "אין כל עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת!" כדכתיב "אנכי אשמח בה'" (תהלים קד, לד)

(הערה: עיין שיחה רביעית לפרשת ויגש)

תוספת תלמיד. סיכום הפיסקאות לעיל:

- א. שמחה צריכה להיות מורגשת כאילו הרויח כסף רב בכל מצוה שעושה!
- ב. הקשר בין שמחה לגלוי שכינה.
- ג. כיצד באים לידי שמחה? ע"י ההתבוננות במה שנבחר הוא להיות משרתו של ה'.
- ד. עצבות – חלקה ומקומה הראוי בעבודת ה'.
- ה. שמחה ואמונה – שלמות העובד!